

ИСТОРИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА КОРУПЦИЯТА

ПРИ ИЗТОЧНИТЕ НАРОДИ

Коста Влъчков, докторант

ВСУ „Черноризец Храбър“

Резюме: Направената историческа ретроспекция свидетелства, че човечеството е запознато с явлението корупция и противодействието му от древни времена. Дори такъв кратък преглед сред развитието ѝ от Древността, през Средновековието и царуването на последните руски царе, ни позволява да кажем, че корупцията има своите корени далеч назад във времето. По принцип няма държави, които биха могли да претендират за целомъдрие в това отношение. Корупцията е предизвестено явление, което в различна степен присъства в обществено-политическия, икономически и социален живот на всяка страна. Корупцията намира благоприятен климат за съществуването си на различни територии и в различни времеви рамки, защото самата природа на човека създава условия за появата на явлението.

Ключови думи: *корупция, източни народи, исторически преглед, подкопаване, държавност, подкуп, политическа власт*

HISTORICAL ASPECTS OF CORRUPTION IN EASTERN PEOPLES

Kosta Vlachkov, PhD Student

VFU “Chernorizets Hrabar”

Abstract: Historical retrospection shows that humanity is aware of the phenomenon of corruption and its counteraction since ancient times. Even such a brief overview of its development from Antiquity, the Middle Ages, and the reign of the last Russian kings, allows us to say that corruption has its roots far back in time. In general, there are no countries that can claim chastity in this regard. Corruption is a well-known phenomenon, which to varying degrees is present in the socio-political, economic and social life of each country. Corruption finds a favorable climate for its existence in different territories and in different time frames, because the very nature of man creates conditions for the appearance of the phenomenon

Keywords: corruption, eastern peoples, historical review, undermining, statehood, bribery, political power

Въведение

Корупцията е едно от най-сложните социални явления. Анализ на съществуващите множество определения в методологически план, позволява да характеризираме корупцията като разлагане на административния апарат. Проблемът за борбата с корупцията като такъв, който е пряко свързан със задачата за осигуряване на националната сигурност на държавата.

Като се има предвид, че корупцията е възникнала от създаването на човешката цивилизация, тя може да бъде причислена към най-старата форма на човешките отношения, които са незаконни по своя характер, и са насочени директно към подкопаване на съществуващата държавност. Предвид, че корупцията притежава определена сила, нейното възникване е свързано както със силата на един човек, така и с група хора, които изпълняват властови функции в държавата.

Корупцията има своите корени в миналото, тя е толкова древно явление, колкото и самата държава. В цялата история еволюцията на корупцията протича паралелно с еволюцията на държавата.

Редица исторически доказателства показват различни примери – успешни и не толкова, за борба с корупцията. Единият модел, както показва практиката, е следствие от наличието на политическа воля на държавния глава, но другият говори за неговото отсъствие. Съществуват обаче, и смесени примери. Казано по друг начин, изглежда че има политическа воля, но корумпираните служители не винаги са били наказвани.

Историческо развитие при Източните народи

Важно е да се отбележи, че не всички територии в миналото са били обхванати от корупционни кризи. По-голямата част от територията на Русия (с изключение на югозападната ѝ част), както и други части от Евразия, поради географската си откъснатост, не са засегнати от тези кризи. Там през цялата древна епоха (6 хилядолетие пр. н. е. - 1 хилядолетие пр. н. е.), високата раждаемост и относително ниската смъртност се приемат като „фабрики за производство на население“, докато останалите територии, обхванати от корупция – „фабрики за унищожаване на население“¹.

Първи исторически доказателства

В истинския си вид корупцията се проявява през III - II век пр. н. е. по време на формиране на държавни формации в Египет, Шумер, Индия, Китай под формата на тайно взаимодействие между хора във връзка с предоставяне на взаимноизгодни услуги за лична изгода.

Изследователи на явлението отбелязват една важна закономерност: корупцията винаги нараства, когато държавата е в начален стадий на развитие или е в период на разрушаване на политическите, икономическите, социалните и психологическите основи.

В ерата на шумерите и семитите се появява информация за корупция в държавната система. През втората половина на XXIV в. пр. н. е., цар (лугал) *Урунимгина*, на града-държава Лагаш в Шумер, се опитва да предотврати нейното разпространение чрез жестоки наказания, но мерките не водят до желаните резултати. За да потуши корупцията на своя административен апарат, царят се опитва да реформира публичната администрация.²

¹ Кузовков, Ю.В., *Мировая история коррупции*, 2010.

² Азоркин Н. Н., Левченко В. Н., Мартышин О. В. *История политических учений* / Под ред. О. М. Мартышина. М.: Юрист, 1994.

Като цяло, отслабналата централна власт превръща държавите в плячка на изнудвачи за богати дарения и нови привилегии. Бюрократичният апарат на длъжностните лица, им позволява да извършват пряката си дейност в противоречие със закона. От своя страна чиновниците също трябва да навеждат гръб пред своите началници, свидетелства за което се откриват в съчиненията на известния *Итахотел*, автор на правилата за „огъване“ пред вишестоящите. В друг източник, „*Учението на цар Херакъл на Неговия син Мерикар*“ (Египет, XXII в. пр. н. е.), е посочено: „*Превъзнасяйте благородниците си, така че те да действат според вашите закони*“³. Това още веднъж подчертава, че корупцията е взаимно обогатяващо средство в общуването на хората, тъй като субектите на даване и субектите на получаване могат да променят позицията си в зависимост от възхода или падението на политическата власт⁴.

Един от правните и политически паметници на *Вавилон*, достигнали до нас представят *Законите на Хамураби* (XVIII в. пр. н. е.), които дефинират мерките за борба с корупцията. Така в *параграф 5* са посочени неприемливите действия на съдия, който при анализа на делото издава официален документ с печат, а след това променя решението си. Показателно е, че при откриване на подобна фалшификация, посочената в официалното решение сума следва да се изплати от съдията в дванадесет пъти по-голям размер. Освен глоба, корумпираният служител бива осъден публично със изгонване от съдебната зала и лишаване от право да упражнява професията на съдия⁵.

³ Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Ч. 1. М., 1980.

⁴ Довгало Г. И., Перзашкевич О.В., Прохоров А. А. История Древнего Востока. Мн.: Тетра Системс, 2002.

⁵ Акимова, Н.В., Истоки коррупции и особенности борьбы с ней // История государства и права. 2008.

Най-известният политически трактат в древна *Индия* е *Арташастра* (IV - III в. пр. н. е.), в който авторът *Каутилия*, основател на империята Маурия, посочва че управлението на държавата трябва да се извършва в унисон с *учението за трите Веди*, като владетелите правят избор между следните сдвоени противоположности: в правната практика - легални и незаконни; в доктрината за икономика - ползите и вредите, в публичната администрация - правилната и грешната политика. В този смисъл управляващите трябва да действат в рамките на закона и да се противопоставят срещу всеки вид незаконни действия в държавата.

Китайският философ *Конфуций* (551 г. пр. н. е. - 479 г. пр. н. е.), порицава покварата на чиновниците в двора на императора и обръща внимание на необходимостта от строг контрол на техните действия, което може да се разглежда като първата мярка в историята срещу корупцията.

В древен *Китай* разбирането на същността на корупцията, а след това и на антикорупционните мерки срещу нея, се осъществява от привържениците на *легизма* (от лат. *lex* - закон). Легистите стриктно спазват законите (*фа*), въвеждайки не само строги стандарти във всички сфери на живота, но и строги наказания. Виден представител на школата на легизма (*фа-джиа*) е *Шан Ян* (390–338 г. пр. н. е.), съветник на владетеля Сяо-гонг. Идеите си за административна реформа той излага в „*Книга на управителя на региона Шан*“, която се отнася до създаването на стабилна и единна държава⁶.

В основата на реформите на Шан Ян е залегнала замяна на старите методи на управление с нови, като акцентът се постави върху тезата, че когато законите не се прилагат, това означава, че те се нарушават отгоре. Законът са длъжни да спазват всички, независимо от позицията

⁶ Електронен ресурс, <http://ru.wikipedia.org/wiki/Коррупция>

във властта, защото смъртта на държавата започва именно с покварата и вероломността на длъжностните лица. Една от мерките, които Шан Ян предлага, е създаване на лоялни и спазващи закона групи хора в самия апарат, които не трябва да бъдат свързани с групови и частни интереси и които да следят за корупционни практики. Презумпцията е, че винаги има предпоставки за наличие на корупция, особено когато длъжностното лице е имало възможност да се разпорежда със средства, които не му принадлежат. На практика това означава, че е имало възможност да взема решения не в интерес на държавата, а в интерес на корумпираните висши служители.

През Средновековието корупцията в Османската империя достига чудовищни размери и се явява предпоставка за предположение за руски подкуп при подписване на мирен договор с Русия.

Историческо развитие в Древна Русия

В Русия корупцията се развива през дълъг период от време, като се започне от законното „хранене” в Древна Русия („законна” корупция), впоследствие трансформирано в „подкуп” и „изнудване” и в момента има много проявления (подкуп, злоупотреба с власт, търговски подкуп и т.н.).

В *Киевска Рус* първоначално възникват три форми на корупция: „почетъ” (уважение/почитание); „оплата услуг” (плащане за услуга); „посул” (обещание)⁷. Първата се проявява в руския обичай да се посрещат високо уважаваните представители на властта с хляб и сол, като с течение на времето тя все повече придобива смисъла на разрешен подкуп.

⁷ Мельников В.П., Мельникова Л.В., Коррупция в досоветской России и меры по ее ограничению, <https://cyberleninka.ru/article/n/korrupsiya-v-dosovetskoy-rossii-i-mery-po-ee-ogranicheniyu>

Наред с тези форми в средновековна Русия често срещана практика е „кормление“ (хранене, изхранване изхранване). Същността на този акт е вместо заплати от правителството управителите и големите им чиновнически апарати да живеят от доброволни пожертвования от населението. По този начин за изпълнение на своите пълномощия, те законно вземат пари от вносителите на петиции и различни продукти. „Хранене“-то е отменено в средата на XVI в., което обаче не води до неговото премахване.

Практиката на „оплата услуг“ (заплащане на услуга) е част от политиката на държавното управление и системата за поддържане на бюрокрацията през XVII век. Т.нар. „посул“ (обещание) като корупционна практика представлява своеобразна такса за благоприятно решаване на различни дела от длъжностното лице. В Допетровата Русия именно „обещанията“ са преследвани със закон, тъй като се трактуват като подкуп в съвременния смисъл на думата, докато „почестъ“ (награда) не се считала за престъпление.

Първи опити за ограничаване законодателно на корупцията в Русия

Подкупите се споменават в руските хроники от XIII в. пр.Хр. Може да се приеме, че първоначалните, донякъде примитивни корупционни практики в Киевска Рус, са солидна основа за появата на подкупа и изнудването⁸. Първият, който прави опити да ограничи корупцията законодателно, е Иван Грозни, станал известен със сериозната си борба с корупцията. През 1556 г. първият руски цар, официално премахва „храненето“ на чиновниците, но не

⁸ Куракин А.В. Административно-правовые средства предупреждения и пресечения коррупции в системе государственной службы (история и современность) / А.В. Куракин // Государство и право. - 2002. - № 9 . с . 41

спира до там. Известен факт е екзекуцията на чиновник над положената на ешафота печена гъска с монети, които е взел като подкуп.

Епохата на управление на *Петър I* (ж. 1672 - 1725), в частност и династията Романови, като цяло е белязана и с твърдата и последователна политика за противодействие на широко ширещата се корупция на всички нива в империята. Така в знаковия *Указ от 25 август 1713 г.*, според който получаването на подкупи под каквато и да е форма, се наказва като престъпление. В документа категорично се забранява на чиновниците взимането на «възнаграждения» за труда си, а в случай на нарушаване на закона се предвиждало смъртно наказание. Последващият *нов указ* въвежда забрани за размяна на подаръци между длъжностни лица и вносители на петиции, нещо повече, обявява вековната традиция в това отношение за отклонение от нормата.

По време на управлението на династията на Романови корупцията се превръща в доход на служителите на всички нива на управление и администрация. Русия на Петър дава ярки примери на суровите мерки срещу корумпирани държавни чиновници.

Най-близкият сътрудник на Петър I, княз А.Д. Менишков, добива популярност с вземането на подкупи за осигуряване на изгодни военни договори. След дългогодишно разследване сибирският губернатор Матвей Гагарин е обвинен в корупция и публично обесен за присвояване и изнудване. След неговата екзекуцията Петър I планира да издаде указ, според който всички, които „откраднат от хазната достатъчно, за да купят въже, ще бъдат обесени“. Главният прокурор граф П. Ягужински обаче информира царя, че „всички

крадат“ и следователно нов указ може да остави императора без поданици⁹.

При Петър I системата на "подкупване" и "изнудване" в редовната армия е широко разпространена, вкоренена и активно процъфтяваща във военната среда. Тя включва не само „закупуването“ на военни постове и звания, но и случаи на подкуп, присвояване на държавни пари в хода на изпълнение на договори за доставка на оръжие, боеприпаси и други материали. Борбата срещу „подкупване“ и „изнудване“ в редовната армия е съпроводена с приемането на нови регулаторни правни актове, предвиждащи отговорност, включително конфискация на имущество, изгнание и смъртно наказание) за различни постъпки. Сред най-известните от тях са приетите в началото на XVIII в. Указ за забрана на подкупи и обещания и за наказание за това (1714 г.), Указ за фискалите и за тяхното положение и действие (1714 г.), Военен устав на Петър I (т.нар. Военна статия) (1716 г.), Указ за изкореняване на крадци, избягали войници и новобранци “(1719 г.), Указ за наказание за подкупи и изнудване (1720 г.), Указ за събиране на данъци и наказание за подкупи (1720 г.), Указ за различни държавни такси, за наказание за подкупи чрез лишаване от имущество (1720 г.).

С цел борба с изнудването, при Петър I са създадени специални служби, включително *Разправната камара* (нейните функции включват проверка на денонсирането на фискални филиали и систематизиране на информация под формата на доклади до Сената за приемане на съответните решения), фискална служба и тайна полиция. Въпреки предприетите мерки

⁹ Мельников В.П., Мельникова Л.В., КОРРУПЦИЯ В ДОСОВЕТСКОЙ РОССИИ И МЕРЫ ПО ЕЕ ОГРАНИЧЕНИЮ, <https://cyberleninka.ru/article/n/korrupsiya-v-dosovetskoy-rossii-i-mery-po-ee-ogranicheniyu>

обаче, желаните резултати за изкореняване на корупцията в редовната армия от XVIII век не са постигнати¹⁰.

През XIX век правителството на Руската империя продължава борбата с корупцията в армията, като насочва усилията си към лишаване на служителите от възможността да извършват беззаконие¹¹ и повишава степента на отговорност на военнослужещите за злоупотреби и подкупи. В резултат приемането на Указ за забрана на управителите да приемат подаръци от обществото (1832 г.) и на специален Кодекс за наказателна отговорност (1845 г.) до известна степен позволява намаляване броя на престъпленията, свързани с корупцията.

Редица забрани, свързани с корупцията в армията и флота или до злоупотреба със средства, отпуснати за военни нужди, са особено актуални по това време.

В края на XIX в. Руската империя издава Указ за процедурата за съчетаване на обществена услуга с участие в търговски и индустриални партньорства и дружества, както и в публични и частни кредитни институции, според които на военнослужещите е забранено да участват лично в създаването на различни акционерни дружества, застрахователни дружества, корабоплаване и други. Одобрението на този нормативен правен акт се дължи на необходимостта да се противопостави на процеса на „сливане“ на активно развиваща се олигархия с държавни служители и военни.

¹⁰ Васильев, Л., С., История Востока Т.1, Высшая школа; Москва; 1998, електронен ресурс.

¹¹ Ярцев С., В., „История Древнего Востока“, https://tspu.ru/faculties_and_departments/departments/faculty_of_history_and_law/kaf_istor_rossii/lecturer/99049/?sphrase_id=324702

Якутската степна Дума

От гледна точка на разглеждания проблем историята на формирането на Якутската степна Дума е неразривно свързана с проявите на автократия, крепостничество и корупция в Русия. Якутският законодателен орган започва своята работа през януари 1827 г. и функционира само 11 години. Принципът на избора на членове на Думата е важно събитие в дейността на този орган на националното самоуправление. Към края на своята дейност Якутската Степна Дума се заплита в собствени сътресения, които в съвременен план могат да бъдат описани като проявление на корупция при разпределението на поземлените надземи. По това време Думата започва да следва самостоятелна линия, търсейки по-големи права и свободи за своите роднини. Именно тази опозиция принуди генерал-губернатора на Иркутск да затвори Якутската Степна Дума със заповедта си от 22 ноември 1838г¹².

Заклучение

Във връзка с направения исторически преглед за възникване и развитие на корупцията може да се направят следните *изводи*:

1. Корупцията е предизвестено явление, което в различна степен присъства в общественно-политическия, икономически и социален живот на всяка страна. Корупцията намира благоприятен климат за съществуването си на различни територии и в различни времеви рамки, защото самата природа на човека създава условия за появата на явлението.

¹² Гаврильев, А.И., Степная Дума Якутии и проявление оппозиционности в современной деятельности государственного собрания (ИЛ ТУМЭН), <https://lawbook.online/gosudarstva-prava/stepnaya-duma-yakutii-proyavlenie-37768.html>

2. Произходът на явлението корупцията датира от древни времена. В древна Гърция за пръв път се прави опит за научно обяснение на корупцията.

3. Институционалната корупция е характерна и за Русия. При царуването на династията Романови, получаването на подкупи от военните в резултат на подобна измама е наказуемо, а в наказателната процедура е интерпретирано като злоупотреба с власт. За подобни престъпления се предвижда наказание под формата на труд в тежки условия, смъртно наказание, лишаване от всички граждански права и т.н.

4. За съжаление „пълна и окончателна“ победа над корупцията по принцип е невъзможна. Пример за това, са усилията на управляващата руска каста да противодейства на корупцията, с незначителни и противоречиви мерки, и следователно - неуспешни.

Използвана литература:

1. Азоркин Н. Н., Левченко В. Н., Мартышин О. В. История политических учений / Под ред. О. М. Мартышина. М.: Юрист, 1994.
2. Акимова, Н.В., Истоки коррупции и особенности борьбы с ней // История государства и права. 2008.
3. Васильев, Л., С., История Востока Т.1, Высшая школа; Москва; 1998, електронен ресурс.
4. Гаврильев, А.И., Степная Дума Якутии и проявление оппозиционности в современной деятельности государственного собрания (ИЛ ТУМЭН), <https://lawbook.online/gosudarstva-prava/stepnaya-duma-yakutii-proyavlenie-37768.html>
5. Довгало Г. И., Перзашкевич О.В., Прохоров А. А. История Древнего Востока. Мн.: Тетра Системс, 2002.
6. Електронен ресурс, <http://ru.wikipedia.org/wiki/Коррупция>
7. Кузовков, Ю.В., Мировая история коррупции, 2010.
8. Куракин А.В. Административно-правовые средства предупреждения и пресечения коррупции в системе государственной службы (история

- и современность) / А.В. Куракин II Государство и право. - 2002. - №9.с. 41
9. Мельников В.П., Мельникова Л.В., Коррупция в досоветской России и меры по ее ограничению, <https://cyberleninka.ru/article/n/korrupsiya-v-dosovetskoy-rossii-i-mery-po-ee-ogranicheniyu>
 10. Хрестоматия по истории Древнего Востока: В 2 ч. Ч. 1. М., 1980.
 11. Ярцев С., В., „История Древнего Востока“, https://tsput.ru/faculties_and_departments/departments/faculty_of_history_and_law/kaf_istor_rossii/lecturer/99049/?sphrase_id=324702

За контакти: k.vlachkov@abv.bg